SITRA

Lausunto
4.2.2026

Julkinen

Sitra / Ohjelmat

Asia: VNS 9/2025 vp

Valtioneuvoston selonteko: Keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelma

Sitra on tulevaisuustalo, joka auttaa Suomea uudistumaan. Sitra edistää Suomen hyvinvointia ja vauhdittaa talouden kasvua luonnon kantokyvyn rajoissa. Sitra tukee yhteiskuntaa tulevaisuusajattelussa ja ennakointikyvykkyyden kasvattamisessa.

Sitra kiittää mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelmasta.

Keskeiset huomiot

- Suunnitelma sisältää tärkeitä reilua vihreää siirtymää edistäviä asioita, mutta toimenpideohjelmalla ei esitetä päästäväksi tavoitteisiin ilman joustojen hyödyntämistä. Maankäyttösektorin tilanne puoltaisi vahvempia toimia taakanjakosektorille.
- Liikennesektorin toimia olisi tärkeä peilata vasten mm. fossiilittoman liikenteen tiekartan korostamaa rakenteellista muutostarvetta kohti yhteiskuntaa, jossa nykyistä harvempi tarvitsee oman auton, ajokilometrit, ympäristöhaitat ja resurssitarve pienevät sekä kansanterveys paranee lisääntyneen kestävän liikkumisen myötä. Suunnitelmassa esitetyt toimet eivät paikkaa tehtyjä heikennyksiä kestävien kulkumuotojen edistämiseen.
- Maataloudessa pienelle huomiolle jäävä keskeinen kysymys on siirtyminen kasvispainotteisempaan ruokavalioon. Kasviproteiinin kysynnän ja tuotannon lisäämisessä on kyse myös ruokaturvasta ja terveydestä.

1 Maankäyttösektorin tilanne puoltaisi vahvempia toimia taakanjakosektorille

Keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelma sisältää tärkeitä reilua vihreää siirtymää edistäviä asioita, mutta toimenpideohjelmalla saavutettava kokonaispäästövähennys ja päästöjen peruskehitys ovat huomattavan epävarmoja. Toimenpideohjelmalla ei esitetä päästäväksi tavoitteisiin ilman joustojen hyödyntämistä, ja niidenkin kanssa toimet saattavat olla riittämättömiä tavoitteisiin pääsemiseksi. Lisäksi toimenpideohjelman vaikuttavuutta heikentää se, että kaikille esitetyille lisätoimille ei vielä ole lopullista hyväksyntää eikä niiden toteutumisen aikataulua voida määritellä. Lisäksi osaa edellisen ohjelman toimista ei ole vielä toimeenpantu.

Kuten suunnitelma hyvin tunnistaa, maankäyttösektorin tilanne aiheuttaa taakanjakosektorille merkittävää jännitettä. Maankäyttösektori on aiemmin ollut Suomessa merkittävä nettonielu, mutta nieluvaikutus on pienentynyt viime vuosina ja vuosina 2021–2024 maankäyttösektori oli kokonaisuutena nettopäästölähde. Ennakkotietojen mukaan vuonna 2024 maankäyttösektori oli 9,8 Mt CO2-ekv. suuruinen päästölähde. (Tilastokeskus)

Maankäyttösektorin tilanne aiheuttaa riskin siitä, että maankäyttösektorin vajetta siirtyy katettavaksi taakanjakosektorilla. Vaikka taakanjakosektorin on mahdotonta kattaa koko maankäyttösektorin vajetta, tilanne puoltaisi huomattavasti vahvempia toimia ja vähintään taakanjakosektorin oman tavoitteen selvää saavuttamista. Joustot voitaisiin varata maankäyttösektorin tilanteen seurausten ja päästöyksiköiden hankinnan tarpeen minimoimiseen.

Ilmastosuunnitelmien tulisi pohjata visioon siitä, miten Suomi edelläkävijöiden joukossa toteuttaa pitkän aikavälin vihreän siirtymän merkittävään hiilinegatiivisuuteen niin, että siirtymän onnistunut toteuttaminen vahvistaa kilpailukykyämme ja Suomen talouden menestystä – samalla kun sopeudumme välttämättömään ilmastonmuutokseen ja turvaamme luontomme, vesistömme ja kansanterveytemme.

2 Liikenteessä enemmän huomioita rakenteellisiin muutoksiin

Liikennesektorin toimia olisi tärkeä peilata vasten rakenteellista muutostarvetta kohti yhteiskuntaa, jossa nykyistä harvempi tarvitsee oman auton ja liikennesuorite pienenee - näin minimoidaan liikkumisen ympäristöhaittoja ja resurssien käyttöä sekä parannetaan kansanterveyttä. Fossiilittoman liikenteen tiekarttaa lainaten: “Kaupunkiseuduilla ja kaupunkien välisessä liikenteessä on määrätietoisesti siirryttävä pois nykyisestä autokeskeisestä järjestelmästä kohti kestävän liikkumisen järjestelmää. Kyseessä on merkittävä systeeminen muutos tavassa hoitaa liikkumiseen ja kuljettamiseen liittyviä tarpeita” (LVM 2021: Fossiilittoman liikenteen tiekartta). Tämä jää suunnitelmassa vähälle huomiolle. Esitetyt toimet eivät paikkaa viime vuosina tehtyjä heikennyksiä kestävien kulkumuotojen edistämiseen. MAL-sopimukset ovat tärkeä mainittu työkalu, mutta niitäkin voitaisiin painottaa enemmän päästövähennysten ja kestävän liikkumisen mahdollistavan kaupunkikehittämiseen suuntaan. Ruuhkamaksujen käyttöönotto voitaisiin mahdollistaa kaupungeille, jotta kaupungeilla olisi mahdollisuus ottaa käyttöön esimerkiksi Helsingin ilmasto-ohjelmassa tärkeäksi tunnistettu keino liikenteen päästöjen vähentämiseksi (Helsingin kaupunki 2018: Hiilineutraali Helsinki 2035 -toimenpideohjelma).

Toimenpiteiden kustannustehokkuus on julkilausuttu tavoite, ja tärkeä ohjenuora julkisten varojen käyttöön. Suunnitelmaa voitaisiinkin vahvistaa kustannustehokkuuden näkökulmasta. Luonnokseen on esimerkiksi sisällytetty suhteellisen kalliita toimia kuten romutuspalkkiokampanja, ja toisaalta kustannustehokkaaksi todettua liikenteen päästöjen hinnoittelua heikennetään polttoaineverotuksen laskujen ja muiden liikenteen verotusmuutosten myötä.

Uutta luonnoksessa on sosiaalisten vaikutusten huomiointi ja erityisesti pienituloisille suunnatut, oikeudenmukaisuuden parantamiseen pyrkivät toimenpiteet. Tämä on tärkeää reilussa vihreässä siirtymässä. Konversiotukien palauttaminen ja alueellisen joukkoliikenteen kehittäminen ovat kannatettavia toimia, mutta romutuspalkkion hyödynnettävyys pienituloisille on epävarmaa. Päätetyt joukkoliikenteen heikennykset ja hinnankorotukset sen sijaan heikentävät pienituloisten asemaa.

Kokonaisuutena, kuten suunnitelmassa todetaan, liikennesektorille esitettyjen päästövähennystoimien määrä ei kompensoi sitä päästöjen kasvua, jonka hallitusohjelmaan kirjatut toimet aiheuttavat. Perusuralla liikennesektori oli saavuttamassa sektoritavoitteensa päästöjen puolittamisesta, mutta ei saavuta sitä suunnitelmassa linjatulla toimenpidekokonaisuudella. Kuten suunnitelmassa kuvataan, tämä aiheuttaa myös riskin EU:n RRF-rahoituksen takaisinperinnästä. Kansalaisille ja muille yhteiskunnan

toimijoille politiikan epäjohdonmukaisuus aiheuttaa lisäkustannuksia ja heikentää mahdollisuuksia kustannustehokkaaseen ja reiluun siirtymään.

3 Maataloudessa kasviproteiineilla omavaraisuutta ja muita hyötyjä

Maatalouden päästövähennyksiä tarkasteltaessa on oleellista tarkastella kokonaisuutta, johon kuuluvat myös maankäyttösektorilla sijaitseva maaperän hiili sekä ilmastonmuutokseen sopeutuminen, luonnon monimuotoisuuden turvaaminen ja vesistökuormitus sekä ruokaturva ja terveellinen ravitsemus.

Suunnitelmassa pienelle huomiolle jäävä keskeinen kysymys on siirtyminen kasvispainotteisempaan ruokavalioon, jonka edistämiseksi mainitaan vain ravitsemussuositukset ja julkiset hankinnat. Kasviproteiinin kysynnän ja tuotannon lisäämisessä on kyse myös ruokaturvasta - Suomen on tärkeää varmistaa riittävä kotimaisen proteiinin tuotanto, jotta huoltovarmuus ja suomalaisten ravitsemus voidaan turvata kaikissa olosuhteissa. Luonnonvarakeskuksen Sitralle vuonna 2024 toteuttama selvitys (C. Jansik et al. Kasviproteiini kasvun tiellä, Luonnonvarakeskus 2024) kartoitti, että kasviproteiinin tuotantoa lisäämällä Suomesta voidaan saada lähes proteiiniomavarainen. Selvityksessä kuvaillaan toimet, joilla voidaan poistaa pullonkauloja ja kolminkertaistaa kotimainen kasviproteiinien tuotanto vuoteen 2040 mennessä. Kotimaisten kasviproteiinien lisäys edellyttää muun muassa merkittäviä panostuksia prosessiteknologiaan, tuotekehitykseen ja kaupallistamiseen.

Kuten luonnoksessa on huomioitu, myös turvemaiden toimet ovat keskeisiä. Heikkotuottoisten turvepeltojen muuttamista kosteikoiksi ja kosteikkoviljelyä voitaisiin kuitenkin edistää suunniteltua voimakkaammin muutoksen kiihdyttämiseksi. Kuten luonnoksessa todetaan, nykytoimiskenaarion olettamiin tavoitepinta-aloihin ei olla pääsemässä. Lisäksi metsäkadon ehkäisyä voitaisiin vahvistaa, esimerkiksi ottamalla käyttöön maankäytön muutosmaksu ja/tai velvoittava ekologinen kompensaatio. (Sitra 2021: Korjausliike)

Luonnoksessa tunnistetaan myös täsmäviljely ja kivennäismaiden hiilivarastoa ja kasvukuntoa tukeva uudistava viljely, mutta näiden edistämiseksi ei esitetä lisätoimia. Hiljattain julkaistu European Alliance for Regenerative Agriculturen tutkimuksen mukaan (The realities of Producing More and Better with Less: Place-based Innovations for the Good of All, EARA 2025) uudistavalla viljelyllä voidaan parhaimmillaan päästä lähes samaan satotasoon 60–75 prosenttia pienemmillä ostopanoksilla. Tämä tarkoittaa noin 20 prosenttia korkeampaa katetuottoa hehtaarilta.

4 Rakennusten energiakäyttöön lisää tehokkuutta ja joustoa

Rakennusten erillislämmityksessä suunnitelma keskittyy öljystä ja maakaasusta luopumiseen. Suunnitelmassa voitaisiin paremmin huomioida myös tarve energiatehokkuuden parantamiseen ja energiankäytön joustavuuden lisäämiseen. Rakentamisen energiatehokkuutta koskevien määräysten päivityksessä energiatehokkuusvaatimuksia voitaisiin kiristää vähintään kustannustehokkaalle tasolle sekä uudis- että korjausrakentamiselle ja sisällyttää vaatimuksiin myös energiankäytön älykkyys eli kyky sähkön ja lämmön kulutusjoustoon ja tehopiikkien välttämiseen (Sitra 2021: Korjausliike). Myös alueelliset neuvonta- ja tukipalvelut ovat tärkeitä. Lisäksi puun pienpolton ilmasto- ja terveyshaittojen vähentämiseen voitaisiin kohdistaa toimia.

Rakennettu ympäristö kohtaa myös ilmastonmuutoksen myötä lisääntyvät helteet ja hulevedet. Päätöksenteon ennakointikyvykkyyttä ilmentäisi, jos rakennusten jäähdytystarpeen kasvu huomioitaisiin tarkastelussa, ja monihyötyisten luontopohjaisten ratkaisujen potentiaali valjastettaisiin käyttöön.

5 Kiertotaloudesta ratkaisu teollisuuden uudistumiseen

Kiertotalous on keskeinen ratkaisu vähennettäessä teollisuuden ilmastopäästöjä ja muita paineita luonnolle. Kiertotalouden edistämisellä voisi olla suunnitelmassa suurempi rooli. Tämä voisi tapahtua esimerkiksi panostuksilla energiatukeen ja/tai TKI- ja demonstraatiotukien avulla tai hyödyntämällä paremmin julkisia hankintoja (ks alla). Lisäksi on tärkeää tukea puhtaan teknologian kehittämistä ja käyttöönottoa myös demonstraatiovaiheen jälkeen, jotta ratkaisuja voidaan kaupallistaa ja skaalata. Uusia ratkaisuja voidaan lisäksi tukea esimerkiksi investointiympäristön ennakoitavuuteen panostamalla.

6 Kuntien ja alueiden ilmastotyö kaipaa tukea

Kunnat ja alueet ovat keskeisiä toimijoita vihreässä siirtymässä ja ilmastotavoitteiden saavuttamisessa, kuten suunnitelmassa todetaan. Kunnat myös vastaanottavat etenevän ilmastonmuutoksen seuraukset. Tästä huolimatta suunnitelma ei sisällä merkittäviä toimia kuntien ja alueiden työn tukemiseksi. Valtion olisi tärkeä pitkäjänteisesti taloudellisesti tukea kuntia ja alueita ilmasto- ja luontotyössä, jotta arvokas työ ei jäisi resurssipulan takia toteuttamatta. Kun kuntien velvoite ilmastosuunnitelmien laatimiseen ja niille varatut resurssit peruttiin, kuntien tasavertaiset mahdollisuudet suunnitelmalliseen ilmastotyöhön heikkenivät. Suunnitelma tunnistaa tärkeäksi kuntien vapaaehtoiset verkostot - onkin tärkeää turvata kuntien ilmasto- ja luontoverkostojen riittävät resurssit kuntien tukemiseen.

7 Kulutuksen hiilijalanjälki haltuun

Kuten suunnitelma toteaa, kuluttajien valinnoilla on merkittävä potentiaali vähentää taakanjakosektorin päästöjä. Lisäksi kulutusperusteinen päästölaskenta huomioi suomalaisten kulutuksen ulkomailla muodostavat päästöt, jotka ovat merkittäviä – 46 % kotitalouksien hiilijalanjäljestä syntyy Suomen rajojen ulkopuolella, kuten suunnitelma toteaa. Vaikka Suomen velvoitteet keskittyvät tuotantoperusteisten päästöjen vähentämiseen, Suomi voi vaikuttaa myös kulutusperusteiseen hiilijalanjälkeensä. Kulutusperusteisten päästöjen vähentämistä tukisivat viralliset tavoitteet, mittarit, seuranta ja uskottavat toimenpiteet jalanjäljen pienentämiseksi.

8 Julkiset hankinnat tukemaan puhtaita ratkaisuja

Julkisia hankintoja tehdään vuosittain kymmenillä miljardeilla euroilla. Mikäli tämä ostovoima saadaan ohjattua puhtaisiin ratkaisuihin, voidaan pienentää puhtaisiin ratkaisuihin investoimisen riskiä ja lisätä niihin kohdistuvia kehityspanoksia. Uudet ratkaisut voivat saada julkisen hankinnan kautta ensimmäisiä referenssejä, jotka ovat tärkeitä, kun ratkaisua aletaan myydä muille. Julkisten palvelujen käyttäjiä voidaan myös totuttaa vähäpäästöisempiin ratkaisuihin, kuten kasvispainotteisempaan ruokaan. Myös hankintojen jalanjälki itsessään on merkittävä. Sen lisäksi, että julkiset hankinnat on luonnoksessa nostettu esiin, ne kaipaavat myös konkreettisia velvoitteita, tavoitteita ja mittareita, jotta niiden hyödyntäminen ilmastotyössä mahdollistuu.

Lasse Miettinen, johtaja, Ohjelmat
Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra
PL 160 (Itämerenkatu 11–13)
00181 Helsinki
p. +358 294 618 991
www.sitra.fi
Y-tunnus: 0202132-3